

УДК 330.16 (477)

З.І. Галушка, к.е.н., доцент, В.О. Соболев, к.е.н., доцент,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, м. Чернівці

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ СТРУКТУРНОГО ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ЕКОНОМІЧНИХ І СОЦІАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ

Визначені сучасні методи дослідження взаємозв'язку економічних і соціальних процесів. Обґрунтовано структурно-функціональну модель соціальної системи, яка дозволяє упорядкувати співвідношення її основних елементів і показати їх роль у функціонуванні та розвитку економічних систем.

Ключові слова: системний аналіз, соціосинергетичний підхід, нелінійна наука, структурно-функціональний підхід

У сучасній економічній науці існує низка методологічних підходів до вивчення економіки, які примушують дивитися на економіку як складну й цілісну систему відносин. До них відносяться: теорія систем (Л.Берталанфі, А. Богданов); так звана „теорія хаосу» або нелінійна наука, яка отримала практичне застосування паралельно у багатьох галузях науки (А.Андронов, А.Пуанкаре, Х.Уїтні — у математиці; І.Пригожин - у термодинаміці; М.Моїсеєв і Е.Янч - в історії; Л.Лесков - у моделюванні соціально-культурних процесів); синергетичний підхід, який розвивається у різних школах та в різних галузях наукових знань¹.

До таких шкіл належать: 1) Брюссельська школа І.Пригожина, у руслі якої розроблялась теорія дисипативних систем та розкривались історичні передумови теорії самоорганізації; 2) Школа Г.Хакена, професора Інституту синергетики і теоретичної фізики, 3) Математики В.Арнольд (Росія) та Р.Тома (Франція); 4) М.Моїсеєв (Росія) висунув ідеї універсального еволюціонізму та коеволюцію людини і природи. Предмет синергетики розподілився між такими напрямками науки: 1) теорія динамічного хаосу досліджує надскладну впорядкованість (наприклад, явище турбулентності); 2) теорія детермінованого хаосу вивчає хаотичні явища, що виникають у результаті детермінованих процесів; 3) теорія катастроф досліджує поведінку самоорганізованих систем у термінах біфуркації, нестійкості тощо.

Методологічну основу для більш глибокого дослідження економічних процесів вкладають також соціальні науки. Серед них найбільш актуальною, на наш погляд, впинилася філософія господарства як методологічна наука¹. Філософія господарства враховує різні сторони людського життя. Це сфера знань про людину, її життя й господарську діяльність.

Базилевич В.Д. та Ільїн В.В. як методологію нової якісної економічної теорії визначили метафізику економіки. Вони виходять з того, що економіка постає не лише як «товарообмінне господарство», не лише як «суспільне виробництво», а як колосальний світ, «космос», світ економіки, який не можна визначити традиційними словами, не можна проникнути в його внутрішній зміст за допомогою звичних методів. «Світ економіки» - це не зовнішнє стосовно до людини буття. Він опосередкований діяльністю людини, і в цьому сенсі сповнений *соціальності*. Це означає енергію конкуренції, волю вибору, духовну напругу соціальних груп, страт і спільнот, зміну парадигм управлінських моделей тощо» [1, с.17].

Використовуючи вищеназвані підходи, зазначимо, що соціальні системи у певний спосіб організовані. Їхня специфіка закладається комплексом базових цінностей, ЯКІ домінують в суспільстві, структурують відносини між людьми та форми соціальних стосунків. Через норми, правила суспільної поведінки, процедури й специфічні механізми реалізації, закладені організаційною культурою суспільства, формуються його організаційна структура - формальні та неформальні інститути, які визнають механізми та способи регулювання відносин шляхом встановлення місця Індивіда в суспільстві та механізмів, які дозволяють поєднувати інтереси, спрямовуючи їх на досягнення певних результатів.

Організаційна структура - це частково самоорганізаційний механізм (внутрішній), закладений самою природою та глибинними властивостями соціального середовища (культурою, історією, традиціями, досвідом), а частково - організаційний (зовнішній), який створений суспільством для координації соціальних процесів. Самоорганізаційний порядок складається спонтанно особливо у точках криз (біфуркацій), Він може бути некерованим і неузгодженим, або бути притаманним лише тому середовищу, де він виникає. Через певний час такий порядок може скластися в організаційно фіксованих форматах, характерних для певних соціальних груп, людей, зайнятих у певній сфері, таких, які причетні до розв'язання певних соціальних (економічних) проблем, тих, що мають певні права щодо розподілу чи перерозподілу певних ресурсів, причетних до владних структур з правами впливу на вирішення певних

проблем. Часто цей порядок створюється як паралельний офіційному, певним чином узгоджується з офіційним, у якійсь мірі з ним переплітається через реалізацію спільних інтересів.

Процеси самоорганізації активно проходять у відкритих, складних, динамічних, імовірнісних системах. Вони характеризуються такими особливостями: мінливістю, нестабільністю, випадковістю окремих параметрів і стохастичністю поведінки; здатністю адаптуватися до умов середовища, що змінюються, і перешкод (як до зовнішніх, так і внутрішніх); здатністю до самозбереження за рахунок дії системних законів і принципів: розвитку, синергії, інформованості-впорядкованості, гармонії та ін; здатністю виробляти цілі, варіанти поведінки та змінювати структуру.

Організаційний механізм передбачає формування формальних інститутів, необхідних для координації суспільних дій. До них відносяться права власності, форми влади, державний механізм координації соціальних відносин. Елементи організацій-

¹ Термін «філософія господарства» з'явився в російській науковій літературі на початку ХХ століття в роботі С.Н. Булгакова, Сушеною класикою вважається «Філософія господарства» Ю.М. Осипова.

ної структури втілюються у формуванні соціального порядку, тобто механізмах узгодження інтересів і дій різних суб'єктів.

Проблему порядку прийнято називати проблемою соціальної інтеграції. За Т.Парсонсом, соціальний порядок — це не-випадковість соціальної взаємодії індивідів, соціальна система, у якій індивіди визнають визначені стандарти, цінності, практичні способи поведінки та діють найбільш упорядковано. Це дає змогу підтримувати всередині соціальної системи «великий та складний баланс», забезпечуючи соціальну рівновагу. Ж. Падьоло пише, що, як правило, може існувати «два основні засоби, за допомогою яких зберігається соціальна рівновага, і внаслідок відмови від одного із двох виникає порушення рівноваги». Перший засіб — це «соціалізація», другий — «соціальний контроль», тобто всі способи підтримки порядку серед людей. Що стосується самого «порядку», то це така типова дія, яку очікують і схвалюють у соціальній системі» [5, с. 153].

Кожен соціальний порядок має свої цінності. Механізм, який забезпечує „збіг» між структурами соціальної реальності та культурно врегульованою поведінкою, З. Бауман називає «культурним кодом» [2, с. 154]. Культурні цінності (культурний код) у певній мірі перетворюються у символи узаконення влади. Як пише Ч.Мілс, «Керівники

намагаються виправдати своє управління інститутами, пов'язуючи його з вірою у моральні символи, священні проблеми, юридичні формули, ніби їх влада є необхідним наслідком цього. Ці центральні концепції можуть апелювати до волі Бога чи богів, до «голосу більшості», «волі народу», «аристократії таланту і багатства», «божественного права королів» або до умовної екстраординарної обдарованості самого правителя» [4, с.157]. Вони значною мірою впливають на форми організації політичного порядку.

Між загальною системою цінностей і нав'язаною зверху дисципліною існують різноманітні форми соціальної інтеграції. Наприклад, західні суспільства мають різні ціннісні орієнтації, а їх поєднання забезпечують різні умови узаконення та примусовості. Німецький варіант неолібералізму називають ордолібералізмом, оскільки його представники пропагують ідею упорядкування - забезпечення свободи через ефективно встановлений господарський порядок. Соціальний порядок вони визначають як систему відносин, що встановлюються між індивідами і групами. Х.Ламперт дає таке ; визначення соціального порядку: « ...це сукупність інститутів і норм, які регулюють | соціальне становище індивідів і груп у суспільстві (у тій мірі, в якій це зумовлено *I* економічно, наприклад, доходами, майном, професією), а також економічно обґрунтовані відносини між членами суспільства, наприклад, між роботодавцями та тими, хто цю роботу отримує»[3, с.52]. |

Оскільки окремі суб'єкти найчастіше об'єднуються для спільного створення умов *I* існування, важливою складовою соціального порядку виступає господарський порядок, який водночас є складовою частиною економічної системи і визначає реальні рамки можливостей використання суспільством обмежених благ для реалізації соціальних цілей економічної системи. Він взаємопов'язаний з господарюючими суб'єктами, їх потребами, інтересами, здібностями, споживчими перевагами, ресурсами, а також із суспільно-політичними інститутами, а тому виступає як фундамент для визначення головних ознак і характеру економічної системи. Господарський порядок складає внутрішній структурний елемент економічної системи разом із політичним, культурним порядком, а також такими елементами соціального життя, як духовно-культурні цінності та суспільно-політичні інститути. Отже, господарський порядок і суспільно-економічні інститути, а також взаємовідносини між людьми та їх дії, зумовлені існуючим порядком, складають економічну систему як частину соціального життя. Економічний порядок завжди є функцією соціального, де другий забезпечує перший.

Список використаних джерел

1. Базилевич В. Метафізика економіки / В.Базилевич, В.Льїн. - К. :Знання, 2007. - 718 с.
2. Бевзенко Л.Соціальні зміни у дзеркалі самоорганізаційного моделювання *[Електронний ресурс]* / Л.Бевзенко. - Вісник, 2002. - №9. - Режим доступу до вид.: <http://www.nbuv.gov.ua>. - Назва з екрана.
3. Ламперт Х. Социальная рыночная экономика. Германский путь / Х.Лармперт. - М.: Дело, 1993.
4. Миллс Ч. Высокая теория: Американская социологическая мысль. [Тексты] / Ч.Миллс. - М., 1994.-С. 147-167.
5. Тищенко Ю.А. Громадянське суспільство в Україні та «політика ідентичності» / Ю.Тищенко, С.Горобчишина; Укр.незалеж центр політичн. дослідж. - К.: [Агентство «Україна»], 2010. - 76 с.

*Annotation.*The modern methods of research of intercommunication of economic and social processes are certain. Grounded structurally functional model of frame of society, which allows to put in an order correlation of it basic elements and to rotin their role in functioning and development of the economic systems.

Key words: *analysis of the systems, соціосинергетичний approach, nonlinear science, structurally functional approach*

УДК 327.07

М.О. Городецька, к.е.н., доцент,

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

УКРАЇНА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті аналізується рейтинг України за індексом глобалізації за методикою КОФу 2010 році.

Ключові слова: *глобалізація, інтеграція, індекс глобалізації.*

Останнім часом тема взаємної інтеграції країн стала найбільш обговорюваною темою у світі, причому ставлення до цього питання у різних верств населення відрізняється: дехто вважає, що глобалізація - це негативне явище, яке занедбує внутрішні економіки країн, спричинює їх залежність від більш розвинених економік; дехто - що глобалізація поєднує держави, як в економічному відношенні (залучення до глобаль-